

Nyårsbetraktelse om Quickärendet 2022–23

1. Inledning

Jag skriver betraktelser om Quickärendet en gång i halvåret sedan nyåret 2015–16, så detta är den femtonde. De tidigare 14 finns samlade i ett dokument som jag länkar till på hemsidan. En innehållsförteckning till det dokumentet finns sist i denna betraktelse.

I den här nyårstexten noterar jag bl.a. en bok och en tv-serie som har kommit ut sedan sist. Jag ställer några frågor bl.a. om journalistiken och om Bergwalls tystnad. Och jag noterar att det fortfarande inte är någon som har kommit med vägande invändningar mot de beräkningar som jag har gjort av sannolikheten för Quicks skuld. Till sist försöker jag förklara varför det mitt i all bedrövelse som omger Quickärendet finns anledning att känna viss tillfredsställelse.

2. Dokumentären om Appojauremorden

I oktober och november sände SVT en dokumentär om mordet i Appojaure. Som väntat var den vinklad på det vanliga sättet, och jag blev egentligen inte vare sig upprörd eller förvånad. Men så bestämde jag mig ändå för att anmäla den till Granskningsnämnden för radio och tv på en ”säker punkt”, nämligen för det tvärsäkra påstående som gjordes att ”medhjälparen” (Jonny Farebrink) hade alibi. Detta påstående är klart osakligt och borde rimligen strida mot det krav på saktlighet som SVT är skyldig att tillgodose.

På denna punkt sa kriminalteknikern Jan Olsson att ”medhjälparen hade alibi för den här tiden”. Speakerrösten sa härefter: ”I september 1995 kontaktas polisen av den så kallade medhjälparens före detta fru. En journal från Södersjukhuset i Stockholm visar att han kan placeras där vid tidpunkten för mordet. Av journalanteckningarna framgår att hans före detta fru kvällen den 13 juli 1984 hade kommit till akutmottagningen i sällskap med sin pojkvän. Medhjälparen har alibi och Thomas Quicks historia spricker.”

I verkligheten förhåller det sig så här:

Mordet begicks den 12 juli 1984 och enligt vad Thomas Quick berättade för domstolen hade Jonny Farebrink befunnit sig på campingplatsen i Appojaure när mordet begicks. Han hade enligt Quick deltagit i planeringen av mordet, men Quick begick detta själv.

Farebrinks f.d. hustru hade förhörts flera gånger av polisen om vad hon visste om sin exmans göranden och låtanden. I flera förhör sa hon att de båda hade skilts den 30 juni, efter att han hade kommit ut från ett fängelsestraff, och att de sedan inte hade träffats igen förrän den 27 juli. Farebrinks övervakare sa i polisförhör att Farebrink hade bett honom ljuga för skyddskonsulenterna för att Farebrink ”skulle kunna åka till Norrland”.

Efter flera förhör då hon inte nämnt något om besöket på Södersjukhuset tog Farebrinks f.d. hustru kontakt med polisen igen. Då ville hon berätta att Farebrink i själva verket hade varit med henne på Södersjukhuset den 13 juli.

Farebrinks f.d. hustru togs in på sjukhuset den 13 juli för "snedtändning" (psykos) och sa sig i polisförhör sakna egna minnen av tillfället. Hennes journal visar att hon inkom till sjukhuset den 13 juli kl. 22.30 "med pojkvän och två kamrater". Av kamraterna är en död, den andre minns inget av händelsen. Numera är även Farebrink död, och huruvida det var han, den f.d. maken, som var "pojkvännen" kan vi inte veta. När han tillfrågades av polisen efter den f.d. hustruns uppgift om besöket på sjukhuset sa han dock att han nu kunde minnas detta.

Det ska också noteras att det hade varit fullt möjligt att ta sig från Appojaure till Stockholm på det dygn som förlöpte mellan mordet och händelsen på sjukhuset.

Som alla kan se är detta långt ifrån Jan Olssons och speakerröstens konstaterande att "medhjälparen har alibi". Något alibi hade inte Farebrink. Anledningen till att förundersökningen mot honom lades ner var att det inte fanns tillräckliga bevis för att han hade deltagit i mordet eller i förberedelserna för det. Enbart Quicks uppgifter räckte naturligtvis inte.

Vad som slutligen gjorde att jag bestämde mig för att anmäla dokumentären var ett samtal vid en middag en kväll då en pensionerad domare tog det påstådda alibit för "medhjälparen" till intäkt för ett konstaterande att det inte finns någon anledning att ifrågasätta de frikännande domarna för Thomas Quick / Sture Bergwall. Bland annat detta visar att SVT:s dokumentärer har stort genomslag, och det är inte minst därför viktigt att de inte innehåller lögnaktiga påståenden.

Jag passade också på att upplysa nämnden om att det som framför allt var avgörande för tingsrätten när Thomas Quick 1996 fälldes för mordet vid Appojaure var 1. att han erkände gärningarna, 2. att hans uppgift om att han hade vistats i Jokkmokk strax före brottet fick anses tillförlitligen bekräftad genom vittnesuppgifter, 3. att ingenting hade framkommit som kunde ge stöd för ett antagande att hans uppgifter under förundersökningen skulle grunda sig på information utifrån, 4. att han långt före rekonstruktionen upprättade en detaljerad skiss över tältplatsen och vägen till denna samt då också lämnade uppgifter om tältets utseende, dess förankring i marken, hur förankringen hade lossats m.m., 5. att han under brottsutredningen spontant lämnade uppgifter om tillvägagångssättet vid gärningarna och makarna Stegehuis' skador, varvid hans uppgifter stämde mycket väl med resultatet av obduktionen, 6. att han vid rekonstruktionen och huvudförhandlingen i allt väsentligt vidhöll sina tidigare uppgifter, 7. att han vid förhör och rekonstruktion kunde lämna uppgifter som i alla väsentliga delar stämde överens med de fynd och iakttagelser som gjordes vid brottsplatsundersökningen och som till stora delar var okända för allmänheten och 8. att ingenting hade framkommit som gav stöd för att erkännandet skulle vara falskt.

Jag ser fram emot nämndens avgörande med viss tillförsikt. Men sedan nämnden avslagit min anmälan mot dokumentären om det s.k. Kevinärendet – där vilseledandena och undanhållandena var betydligt värre – har jag förstått att kravet på saktlighet är mycket lågt ställt hos Granskningsnämnden.

3. Boken om Supersnuten

I det föregående avsnittet nämnde jag kriminalteknikern Jan Olsson. Han har i år kommit ut med en bok, *De kallar honom supersnuten; Jan Olsson, ett polisliv*, berättad för journalisten Peter H. Johansson, som har skrivit texten.

Jan Olsson deltog vid den rekonstruktion 1995 som föregick den fällande domen. I boken, liksom i dokumentären, säger han utan minsta tvekan att det inte var Quick som begick mordet.

Men varken i dokumentären eller i boken nämns den film i samma ämne som år 1996 sändes i TV4. (För den intresserade finns den här: <https://www.youtube.com/watch?v=RTBJDT9T8zs>.) Där uttalade sig Jan Olsson på rakt motsatt sätt och sa sig säker på att Quick var mördaren. Det var framför allt två detaljer vid rekonstruktionen som inte kunde förklaras på något annat sätt. Så sa han då. Och på samma sätt sa alla andra inblandade poliser, bl.a. de Gällivarepoliserna som deltog i utredningen. Och på samma sätt sa Olsson när han hördes som sakkunnigt vittne inför tingsrätten. Då var han ett av åklagarens starkaste vittnen och bidrog klart till att Quick fälldes.

Vad var det då som fick Olsson att ändra sig? Någon förklaring till det ger han inte, men han antyder att Quick inför den rekonstruktion då han ”gjorde allt rätt” fick instruktioner av förhørsledaren, Seppo Penttinen, om hur mordet hade gått till och hur han därför borde göra för att framstå som trovärdig.

Det var bara det (1) att Quick i polisförhör långt före rekonstruktionen hade berättat ungefär hur hans angrepp mot tältet hade gått till. Det var innan Seppo Penttinen kände till något alls om detta. Och dessutom (2) var Quicks beskrivning av hur mordet gick till så detaljerad och precis att det hade varit omöjligt för någon att ge tillräckliga instruktioner i förväg. Och (3) vilken polis skulle göra sig skyldig till ett så allvarligt tjänstefel? Möjligen någon genomkorrumperad sådan. Den som känner Seppo Penttinen vet att han inte hör till den kretsen.

Dessutom (4) visste Jan Olsson precis lika mycket om eventuella instruktioner till Quick när han berättade i 1996 års dokumentär och när han vittnade mot Quick i tingsrätten.

Jag tyckte det kunde vara intressant att gå igenom de delar av boken ”Supersnuten” som handlar om Appojauremorden och se vad Olsson för fram som enligt honom talar för att Quick var oskyldig. Jag noterade alla sådana saker och numrerade dem. Det blev dessa 10 punkter:

1. Förhørsledaren Seppo Penttinen och åklagaren Christer van der Kwast var lite väl entusiastiska.
2. Rekonstruktionen vid sjön Appojaure följde inte normala regler för en rekonstruktion, man lämnade alldeles för lite till Quicks egen berättelse om vad som skett.
3. I det första skedet av rekonstruktionen agerade Quick på ett sätt som inte kunde stämma med gärningsmannens.
4. Olssons kollega Thure Nässén höll med Olsson om att Quick inte alls verkade hitta där vid sjön. Och de tyckte båda att ”det var något som inte stämde”.

5. Den psykologsakkunnige Sven Å. Christianson hade för stor makt och körde bl.a. undan poliser som stod där för att titta, bl.a. Olsson.
6. Det verkade skumt att Quicks berättelse under den andra delen av rekonstruktionen precis följde den analys av förloppet som bl.a. Olsson stått för. (Han antyder alltså här att någon berättat för Quick hur mordet förmodligen gått till.)
7. När man hade fotograferat in i tältet under utredningens inledning var det en soppåse och ett nubbeglas som stod upp, fastän de rimligen måste ha välts under händelseförloppet. (Jag förstår visserligen inte vad detta kunde ha spelat för roll för skuldfrågan, men Olsson fäster vikt vid det.)
8. Christer van der Kwast avfärdade invändningen under 7 och började i stället prata om mordet på Johan Asplund. (Olsson antyder härmed att van der Kwast bara ville få något bekräftat som han redan hade bestämt sig för.)
9. Claes Borgström brydde sig inte om bilderna som hade påsen och glaset stående upp (se p. 7). (Olsson antyder härmed att även Borgström ville få Quick fälld och inte brydde sig om sådant som talade mot att han var skyldig.)
10. Alla runt Quick lade mest vikt vid sådant som kom fram genom psykiatriska metoder. (Olsson refererar här till ett möte som polis och åklagare hade med Sven Å. Christianson.)

Det är ganska intressant att notera dessa tio punkter. Det är bara fyra av dem (2, 3, 4 och 6) som har någon betydelse vid en bevisvärdering. Men de andra påpekandena är just av ett sådant slag som i alla sammanhang har anförts till stöd för Quicks oskuld. ”Det är så mycket som verkar halvskumt och konstigt att han måste vara oskyldig.” Vid en bevisvärdering spelar ”skumma omständigheter” som de nämnda inte någon roll. De innebär visserligen att man måste skärpa uppmärksamheten kring bevisvärderingen, men *som sådana* saknar de betydelse.

Men tyvärr är det mycket vanligt att den som är okunnig i bevisvärdering fäster alldeles för stor vikt vid ”skumma omständigheter”.

4. Handlar villfarelsen om den seriösa journalistikens förfall?

Enligt min uppfattning, som jag har gett uttryck för åtskilliga gånger vid det här laget, är det uppenbart att Thomas Quick begick de åtta mord som han dömdes för. Och det är i själva verket ganska lätt att konstatera detta om man undersöker saken någorlunda omsorgsfullt och är kunnig i bevisvärdering.

Hur kunde det då gå som det gjorde? Hur kunde alla dras med ut i rättsvillfarelsens träsk? Jag tror att det beror till en del på det fallissemanget för den seriösa journalistiken som vi ser exempel på även i andra sammanhang. Det som hände kunde inte ha hänt om den seriösa grävande journalistiken hade varit ohotad och inte utsatt för den ekonomiska press och de konsensuskrav som i stor utsträckning regerar i medierna i dag. Tidigare var viljan att gräva efter sanningen det absolut viktigaste. Så är det inte längre. Quickärendet får ses som ett slags monument för den seriösa journalistikens fall.

Men det finns ju skickliga och hederliga journalister, varför tar de inte tag i saken, gräver fram den lättillgängliga sanningen och presenterar den på det övertygande sätt som bara journalister med dramatisk talang kan göra? Yrsa Stenius och Kristina Hultman försökte men maldes ner i konsensusträsket. Var finns t.ex. Bo-Göran Bodin, Axel Gordh Humlesjö, Petter Ljunggren, Ulla Öhman och Linda Larsson Kakuli? Måste vi vänta på nästa generation sanningssökare?

5. Vad har villfarelsen gett professionellt?

Villfarelsen om Quickärendet har gett mig mycket. Framför allt kunskaper om hur människor tänker och om de hinder som finns för sanningen att tränga fram. Professionellt har den gett mig framför allt två saker:

1. En förståelse för hur kraften i bevisningen i brottmål kan slås fast med betydligt större säkerhet och mycket bättre struktur än jag tidigare hade trott. Det kan ske med hjälp av sannolikhetslära, bl.a. Bayes sats och de säkerhetsmoment som ligger inbyggda i den. Varje domare bör läsa Christian Dahlmans bok *Beviskraft*. På så sätt kan man med nästan hundra procentig säkerhet se till att ingen döms oskyldig.
2. En förståelse för betydelsen av den s.k. oskuldspresumtionen (den som inte är dömd för ett brott ska betraktas som oskyldig till det) och hur den måste nyanseras i debatten. Oskuldspresumtionen får inte ligga i vägen för viktigt sanningssökande. Det har den gjort för många jurister i Quickärendet. Man anser att det är fel att rota i frågan om en misstänkt person kan vara skyldig fastän han har frikänts. Och så är det för det mesta. Men att någon ska betraktas som oskyldig får inte lägga hinder i vägen för mycket angeläget sanningssökande. Och i Quickärendet är det enligt min mening mycket viktigare att söka sanningen och säga den än att låta Sture Bergwall och de många lögnerna och vilseledandena vara i fred.

6. Varför visar sig inte Bergwall i Sverige?

Många frågar var Sture Bergwall håller hus. Tydligt befinner han sig nuförtiden på en grekisk ö där en släkting har ett boende.

Men varför visar han sig inte i Sverige, där han ju har triumferat som oskyldigt dömd? Varför visar han inte upp sin påse med rent mjöl om han har någon sådan?

Och varför görs det inte en dokumentär om Sture Bergwall och hans liv efter de friande domarna och frisläppandet?

Jag är ganska säker på varför.

7. Har det vänt?

I betraktelse nr 12 påstod jag att det redan i dag är en överväldigande majoritet av de rimligt insatta som förstår att det inte var någon rättsskandal när Thomas Quick dömdes. Då hade det gått knappt åtta år sedan den sista frikännande domen och jag skrev att det kan vara anledning att ge vändningsprocessen två år till innan man konstaterar att "det har vänt". En tanke var då att det måste skrivas en bok om den enorma villfarelse som

uppstod, och framför allt *förklaringarna* till den. Jag är övertygad om att en sådan bok har mycket viktigt att säga om samhällsklimatet.

Numera tror jag dock att en sådan bok bör vänta. Den bör nog föregås av att det konstateras brett att ”det nog inte var någon rättsskandal i alla fall, utan en villfarelse”.

Visserligen anser jag att det är uppenbart att Thomas Quick / Sture Bergwall begick alla de åtta mord som han dömdes för. Och visserligen finns det ett antal saker att peka på som talar för att det finns en bred acceptans kring detta. Det är t.ex.

- att JK vägrade Bergwall den ersättning till oskyldigt frihetsberövade som staten så gott som alltid betalar, och att Bergwall avstod från att väcka skadeståndstalan mot staten efter det,
- att matematiska beräkningar visar att bevisvärdet i sju av de åtta fallen låg över 99 %,
- att Quicks försvarare Claes Borgström skrev strax före sin död att inget talar emot att Quick är skyldig till mordet,
- att endast fem jurister på min fråga har sagt sig tro på rättsskandalen,
- att ingen ens har försökt svara på frågan ”Hur bar Quick sig åt för att så många gånger peka på just det ställe som hunden senare skulle komma att markera på?”, och
- att Bergwall håller sig undan och att det är tyst om honom.

Men ”det breda konstaterandet” har inte kommit. Och förmodligen kommer det inte förrän en av dessa två saker inträffar:

1. Någon sanningssökande journalist i den nya generationen tar sig an uppgiften att visa med ärlig och effektiv journalistisk metod att det fanns ramstark bevisning mot Quick och att resningsåklagarna och Bergwallkommissionen fuskade rejält när de kom fram till att Bergwall hade dömts oskyldig.
2. Bergwall ändrar sig igen och erkänner på ett övertygande sätt att han talade sanning fram till 2008 och ljög när han bytte fot.

8. Bayes, AI m.m.

Jag skäms lite för att säga att jag njuter av Quickärendet. För det ligger ju så oerhört mycket tragik bakom, så många dödade barn (framför allt) och så många anhöriga som har fått sina liv till stor del förstörda. Thomas Quick begick sina mord och andra brott med stor grymhet, styrd av sjuka drifter. Det är fruktansvärt att några oskickliga åklagare förskingrade de korrekta fällande domarna, påhejade av ett antal okunniga journalister. Och Daniel Tarschys och hans Bergwallkommission, vilken uppvisning i dåligt utredningsarbete!

Och ändå njuter jag alltså av Quickärendet, och jag har skrivit det förut. För det finns bara en sanning, och så småningom kommer alla att inse vilken den är. Bayes sats kommer om några år att göra sitt inbrott i rättstillämpningen och bevisvärderingen på allvar. Och om ytterligare ett antal år kommer man sannolikt inte att anse sig kunna undvara Artificial Intelligence i dömandet. Det sker när man förstår att rättssäkerheten fordrar att man tar tillvara möjligheterna till den strukturerade och kvalificerade analys som finns tillgänglig genom AI.

Om inte förr (jfr avsnitt 7 ovan), så då. Då kommer alla att förstå. Det ger en viss tillfredsställelse att tänka på det. Trots all tragik, och trots att så mycket oskicklighet och dumhet har fått dominera saken i så många år.

Innehållsförteckning till sammanställningen av de fjorton tidigare betraktelserna

(en länk till sammanställningen finns på hemsidan och här:

<http://goranlambertz.se/book-extra/de-fjorton-forsta-halvarsvisa-betraktelserna-2016-2022/>)

1. Inledning	sid. 1
Det som hände åren 2008–15	1
Några kommentarer	3
2. Jurister, läkare, poliser och psykologer talade osanning	3
Envisas eller inte?	3
Kort bakgrund	4
Mediernas roll – och vissa andras	5
Sannolikhetsberäkningar	7
Den nya tystnaden	8
Att komma ur knipan	8
3. Den lilla lögnen	9
Rättsskandalen	10
Sannolikhetsberäkningar, nu med Bayes´ sats	11
Sture Bergwalls bok	12
Varför trakassera Bergwall?	12
En domstolsprövning?	13
Det som är bra	13
4. Åren som gått	14
Kevindokumentären, Dan Josefsson och Sven Å. Christianson	14
Sådant som inte har hänt sedan sist	14
Nedlagd skadeståndstalan	14
Sannolikheten för Bergwalls skuld	15
Förvånande oförmåga	16
Söndagsintervjun	17
Dreyfusaffären, skuld och feighet	17
Alla hundar är stora	18
5. Vad har hänt sedan sist?	19
Rättsskandalen som villfarelse – hur unik och hur gammal?	20
Vissa inblandade personers insikter och misstankar	22
Något om Bergwallkommissionen till sist	24
6. Åren	24
Orsakerna	24
Tillfredsställelsen	25
Rättsskandalen!?	25
Bevisningen	25
Tigandet	27
Justitiekanslern	27
Film	29
Norge	29
Betrakta?	29
PS	30

7. Århundradets rättsskandal	30
Argumentera?	31
Cajsa Lindholms bok	31
Seppo Penttinens och Yrsa Stenius bok	31
Christer van der Kwasts bok	32
Det som göms i snö	32
Blir det någon skadeståndstalan från Bergwall?	32
Quickärendet och ett par välrenommerade journalister	33
Att kunna erkänna fel – eller inta en reservståndpunkt	34
8. Beviskraft – och att förstå bevis rätt	36
Jurister som hävdar rättsskandalen	38
Stimulansen av en villfarelse	39
Några saker som händer – eller inte händer	40
Hur hade det gått om inte vi i Öjegruppen hade hållit emot?	41
Kommentarer till de avsnitt i Christian Dahlmans bok	
Beviskraft som rör Quick	42
9. Är individualismen en orsak till att så många trodde på rättsskandalen?	48
Jurister som tror på rättsskandalen	48
Bayes´ sats, boken Beviskraft och bevisningen mot Thomas Quick	49
Seminarier om Cajsa Lindholms bok	50
Fortfarande har Bergwall inte väckt talan mot staten om skadestånd	50
Något ytterligare om Bergwallkommissionen	51
Vilka personer har gjort mest för att lura svenska folket och befästa villfarelsen?	51
Kan man säga att det inte var en rättsskandal och samtidigt tro att Quick inte är skyldig?	52
10. Claes Borgström	53
Claes artikel i SvD och debatten efter den	53
Människors syn på saken efter Claes Borgströms ord	55
Varför inte ett förtalsmål?	56
När har Quickärendet vänt?	56
Diskussion med Alexander Barkman om bevisvärdet i Johanmålet	57
Mordet på Olle Högbom	57
11. Tio tidigare betraktelser	59
Vad har hänt sedan sist?	59
Tioårsartikeln	59
Helena Nymans syn på saken	62
Den norska serien om mordet på Therese Johannessen	63
Filmen ”Quick” och vad den saknar	63
En sammanställning av bevis för alla åtta mord	63
Promemorian med advokaten Alexander Barkman	63
Är det något särskilt med Sverige som gör oss mottagliga för villfarelser	64
12. Vändningen	66
Och nu då?	67

En analys av vad som hände	68
13. Inledning	68
En fransk dokumentärfilm om Quick	69
Den norska serien om mordet på Marianne Rugaas Knutsen	69
En sammanställning av all bevisning med invändningar	69
Hur man värderar vissa bevis – lite om matematikens betydelse	70
Promemorian med advokaten Alexander Barkman	70
Är Quick-villfarelsen ett tecken i tiden?	71
Ansvaret för haveriet	71
En vändning?	71
Att ha och att få rätt	72
14. Jan Guillous bok ”Den som dödade helvetets änglar”	73
HG Axbergers bok ”Statsministermordet”	74
Sammanställningar av all bevisning med invändningar och beräkningar	74
Sannolikheten för att Quick inte begick något av morden	75
Lennart Höglund har fyllt 80	75
Vilka tror i dag på rättsskandalen?	76
Ett av livets glädjeämnen	76
Kalla fall	77